

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
ПЕТРИШИН ЛЮДМИЛИ ЙОСИПІВНИ
на дисертацію та автореферат Степаненко Вікторії Іванівни „Теорія і
практика профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у
закладах загальної середньої освіти”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Обдарованість здебільшого розглядається як девіація, яка має позитивне забарвлення, здатна видозмінювати застарілі соціальні норми і породжувати прогресивні зміни соціальних систем, що забезпечують розвиток соціуму і впливають на самореалізацію особистості. Однак сукупність певних чинників, що впливають на обдаровану особистість, може як сприяти реалізації її потенціалу у позитивному аспекті, так і викликати непередбачувані перешкоди, які загальмовують її розвиток і призводять до появи порушень, які мають негативні ознаки девіантності. Тому одним із завдань системи освіти постає збереження позитивної спрямованості розвитку обдарованого учня, яка виступає провідною силою його особистісного зростання, забезпечує здатність до інноваційної продуктивної діяльності і сприяє соціальному прогресу. Цього можна досягти за умови організації профілактичної діяльності з обдарованими учнями, спрямованої на попередження чи подолання у них різних негативних форм девіантності, навчання конструктивним формам взаємодії і самореалізації з урахуванням особливостей і специфіки даної категорії дітей, збереження їх унікальності, самобутності, креативності.

Дисертаційне дослідження В. І. Степаненко зорієнтоване на висвітлення саме цього аспекту у соціально-педагогічній роботі з обдарованими учнями, є актуальним і звертає увагу на те, що негативні прояви у поведінці обдарованих учнів та їх профілактика є маловивченими і потребують широкого наукового осмислення та трактування. Звернення до

проблеми профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти є необхідним не лише з огляду на потреби сьогодення, а й для розв'язання суперечностей, які визначені здобувачкою у дисертації та авторефераті та об'єктивно мають місце в теорії і практиці соціальної роботи.

Наукова новизна і практична цінність дисертації

Дисертаційне дослідження В. І. Степаненко має інноваційний, міждисциплінарний, комплексний і системний характер та містить нові одержані дослідницею результати, сформульовані визначення та обґрунтовані підходи. Серед значущих елементів наукової новизни одержаних результатів можна відзначити те, що дисертанткою у межах різних підходів до сутності і змісту поведінкових девіацій обдарованих учнів охарактеризовано їх основні типи і форми, обґрунтовано теоретичні і практичні засади системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, що забезпечило подальший розвиток наукових уявлень про організацію профілактичної роботи з обдарованими учнями у закладах загальної середньої освіти та підготовки суб'єктів до її здійснення, удосконалення змісту, форм і методів цієї діяльності.

Практичне значення дослідження підкреслюється упровадженням розробленої моделі системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти та доведенням її ефективності, підготовкою та апробацією науково-методичного й інформаційного забезпечення організації профілактичної роботи з обдарованими учнями. Заслужують позитивної оцінки розроблена й апробована авторкою комплексна програма профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, підготовка навчально-методичного посібника для студентів спеціальності „Соціальна робота” з означеної проблематики, напрацювання авторки у підготовці суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих

учнів, які можуть бути використані у соціально-педагогічній профілактичній роботі з обдарованими учнями у закладах загальної середньої освіти, а також у закладах вищої та післядипломної освіти під час підготовки фахівців до здійснення зазначеного напрямку профілактичної діяльності.

**Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації, та оцінка її змісту**

У представленому дисертаційному дослідженні обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечена чіткістю і коректністю визначення його наукового апарату, який повністю відповідає вимогам до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук і є достатнім для розв'язання поставлених здобувачкою завдань. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо обґрунтовані завдяки використанню широкої теоретичної та емпіричної бази, адекватної методології, апробації отриманих результатів.

Відзначимо, що робота має продуману структуру і грамотно оформлена, складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів, які містять підрозділи і пункти, висновків, списку використаних джерел, додатків. Заслужує позитивної оцінки логічність викладу змісту дисертації, високий науковий і методичний рівень дослідження, його завершеність у цілому. У повному обсязі виокремлюється як необхідність теоретичного дослідження, так і доцільність практичного вирішення проблеми, відчувається зв'язок між розділами і підрозділами, що демонструє цілісність роботи.

У вступі, звертаючись до питання щодо чіткості концепції дисертації, слід відзначити, що сформульована В. І. Степаненко мета дослідження, є актуальною та значущою для соціально-педагогічної науки, для досягнення якої було визначено конкретні завдання, виконання яких зумовило структуру дисертаційного дослідження та мало своїм закономірним результатом формулювання положень, що були винесені дисертанткою на захист і мають безсумнівні ознаки наукової новизни.

У першому розділі дисертантка зосередила увагу на теоретичних основах профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти. Ґрунтовне вивчення джерельної бази дало їй змогу висвітлити основні аспекти досліджуваної проблеми у науковому вимірі різних галузей наук, проаналізувати різні підходи до визначення сутності та змісту поведінкових девіацій обдарованих учнів та визначити чинники, які можуть провокувати їх виникнення.

У другому розділі досить доречним є логічний виклад аналізу сучасного стану профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів, який здійснювався за декількома напрямками, зокрема аналізу нормативно-правової бази, наявної інституційної структури щодо профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів на локальному, регіональному і державному рівнях, визначення рівня адаптаційного потенціалу обдарованих учнів щодо їх стійкості до чинників ризику поведінкових девіацій та готовності суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

Заслуговують на увагу розроблені дисертанткою критерії та рівні ефективності системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти за двома напрямками: організація профілактичної діяльності з обдарованими учнями та підготовка основних суб'єктів до здійснення профілактичної діяльності. Зокрема, слід відзначити, що за першим напрямом дослідно-експериментальної роботи у розробці критеріїв дослідницею було враховано вікові особливості появи й розвитку девіантної стратегії поведінки, зокрема ступеня адаптації обдарованих учнів молодшого шкільного віку та рівня схильності до девіантної поведінки в обдарованих учнів середнього і старшого шкільного віку. За другим напрямом враховано рівень науково-теоретичної, практичної і психологічної готовності основних суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

До основних здобутків третього розділу слід віднести розробку моделі системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, яка містить, п'ять взаємопов'язаних компонентів: ціле-результативний, об'єкт-суб'єктний, змістовий, технологічний, середовищний.

У четвертому розділі видається важливим те, що дослідниця об'єктивно і відповідально підійшла до перевірки ефективності теоретично обґрунтованої і розробленої системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, яка здійснювалася із застосуванням комплексу взаємодоповнюючих дослідницьких методів в умовах спеціально організованої дослідно-експериментальної роботи у закладах загальної середньої і вищої освіти.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічні і послідовні, вичерпно та різнобічно розкривають сформульовані завдання і результати дослідження. Дослідницькі матеріали глибоко проаналізовані та доповнені змістовим наповненням у додатках.

Належне вивчення дисертації та автореферату дає підстави стверджувати, що у тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки дисертаційної роботи.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях.

Кількість, обсяг і якість опублікованих В. І. Степаненко наукових праць є достатніми. В опублікованих за темою дисертації працях викладено основні положення, здобуті у процесі наукового пошуку. Висновки і результати дослідження доповідалися на міжнародних і всеукраїнських конференціях, де здійснювалася їх апробація. Наукові положення і результати дослідження висвітлено у повній мірі. У дисертації є посилання на відповідні роботи.

Дискусійні положення та зауваження

Відзначаючи позитивні напрацювання та здобутки дисертантки під час вирішення досліджуваної проблематики, вважаємо доцільним висловити

певні міркування та зауваження, які виникли у процесі рецензування дисертаційної роботи і потребують уточнення:

1. Висвітлюючи історико-педагогічний аспект проблеми дослідження, В. І. Степаненко здійснено аналіз досвіду профілактичної роботи з обдарованими учнями у зарубіжних країнах, на основі якого виокремлено деякі особливості профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, які спостерігаються у світовому науковому просторі. Дисертанткою також зазначено, що визначені особливості надають можливість адаптувати цей досвід з метою його використання в національній системі освіти. Хотілося б уточнити, досвід саме яких країн було адаптовано авторкою у дисертаційному дослідженні.

2. У підрозділі 1.2 Розділу 1 дисертаційної роботи визначені форми поведінкових девіацій обдарованих учнів розкриті не рівнозначно: деякі з них розкриваються більш детально, а інші – розглядаються стисло.

3. Певні включені до додатків таблиці, які стосуються пункту 2.3.2 підрозділу 2.3 дисертаційної роботи, на нашу думку, доцільніше було використати в тексті для унаочнення отриманих результатів і сформульованих висновків.

4. У підрозділу 3.2, (ст. 300) в межах технологічного компонента визначено алгоритм технологічного процесу системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти як складника соціально-педагогічної технології, вважаємо, що у параграфі бажано було б подати докладніший опис алгоритму по кожному з визначених етапів та процедур, на чому і ґрунтується сутність технологічного компонента яка полягає в побудові чіткого алгоритму відповідних профілактичних дій (ст. 299).

5. На рис. 3.4 у Розділі 3 дисертаційної роботи, на наш погляд, авторка частково продублювала інформацію щодо форм і методів системи профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, яка міститься у пункті 3.2.4 цього розділу.

6. Дисертаційне дослідження містить цінний теоретичний і практичний матеріал, на основі якого можна було б сформулювати певні пропозиції і рекомендації щодо покращення підготовки суб'єктів до здійснення профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

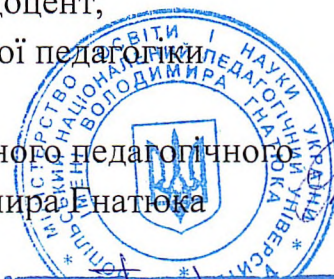
Загальний висновок

Висловлені зауваження не є принциповими і в жодному разі не знижують загальної цінності дослідження.

На основі вивчення поданої Вікторією Іванівною Степаненко дисертаційної роботи „Теорія і практика профілактики поведінкових девіацій обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти” можна дійти висновку, що дослідження є актуальним, самостійним, завершеним, достатньо апробованим, його результати мають наукову новизну і практичне значення для соціально-педагогічної теорії і практики, науковий рівень дисертації відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Л. Й. Петришин

